

Maharashtra State Board Class 10 Sanskrit Anand Solutions Chapter 4 स एव परमाणुः

Sanskrit Anand Std 10 Digest Chapter 4 स एव परमाणुः Textbook Questions and Answers

भाषाभ्यासः

1. पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत ।

प्रश्न अ.

अर्णवः पाकगृहात् किम् आनयति?

उत्तरम् :

अर्णवः पाकगृहात् मुष्टिमात्रान् तण्डुलान् आनयति ।

प्रश्न आ.

कः परमाणुः?

उत्तरम् :

द्रव्यस्य अन्तिमः घटकः मूलं तत्त्वं च परमाणुः ।

प्रश्न इ.

परमाणुसिद्धान्तः केन महर्षिणा कथितः?

उत्तरम् :

परमाणुसिद्धान्तः कणादमहर्षिणा कथितः ।

प्रश्न ई.

महर्षिणा कणादेन परमाणुविषये किं प्रतिपादितम् ?

उत्तरम् :

महर्षिणा कणादेन परमाणुविषये प्रतिपादितं यत् परमाणुः अतीन्द्रियः, सूक्ष्मः, निरवयवः, नित्यः, स्वयं व्यावर्तकः च ।

प्रश्न उ.

महर्षेः कणादस्य मतानुसारं परमाणोः व्याख्या का?

उत्तरम् :

जालसूर्यमरीचिस्थं यत् सूक्ष्म रजः दृश्यते तस्य षष्ठतमः भागः सः परमाणुः उच्यते इति परमाणोः व्याख्या महर्षेः कणादस्य ।

2. समानार्थकशब्दान् लिखत ।

कुसुमम्, विश्वम्, पिता, नामधेयम्, सूर्यः ।

प्रश्न 1.

समानार्थकशब्दान् लिखत ।

कुसुमम्, विश्वम्, पिता, नामधेयम्, सूर्यः ।

3. माध्यमभाषया उत्तरं लिखत ।

प्रश्न अ.

महर्षिः कणादः परमाणुविषये किं प्रतिपादितवान् ?

उत्तरम् :

भारतीय ऋषि व तत्वज्ञ कणाद यांनी परमाणूचा सिद्धांत मांडला. त्यानुसार, परमाणू हा द्रव्याचा अंतिम घटक आहे. व त्यामागील मूलतत्त्व आहे. परमाणू हे द्रव्याचे मूळ कारण आहे. परमाणूच्या स्वरूपाविषयी सांगताना कणाद पुढील स्पष्टीकरण देतात – परमाणू हा इंद्रियांना अगोचर, अतिशय सूक्ष्म, अवयवहीन, नित्य व स्वतःभोवती भ्रमणशील असा आहे.

थोडक्यात, कणाद ऋषी परमाणूचा सिद्धांत स्पष्ट करतात व विश्वाचे अस्तित्व टिकवून ठेवणाऱ्या प्रत्येक द्रव्यामागे 'परमाणू हेच कारण असल्याचे मानतात.

प्रश्न आ.

'तण्डुलान् आनय' इति पिता अर्णवं किमर्थम् आदिष्टवान् ?

उत्तरम् :

स एव परमाणुः' या पाठातील अर्णव व त्याच्या वडिलांच्या संभाषणाद्वारे परमाणूची संकल्पना स्पष्ट होते. एकदा अर्णव त्याच्या बागेतून जास्वंदाचे फूल आणतो. फुलातील परागकण बघत असताना अर्णवचे वडील त्याला सूक्ष्मदर्शिकेमधून ते कण पाहण्याचा सल्ला देतात. परागकणांतील इतर घटकही सूक्ष्मदर्शिकेतून सहज दिसल्यावर अर्णवला आश्चर्य वाटते.

तेव्हा त्याचे वडील 'स एव त्याला विचारतात की ज्याप्रमाणे आपण सूक्ष्मदर्शिकेतून परागकण पाहू शकतो, तसेच परमाणू सुद्धा पाहता येतो का? यानंतर अर्णव त्याच्या वडिलांना परमाणूबद्दल विचारतो. त्याच्या शंकेचे निरसन करण्यासाठी अर्णवचे वडील त्याला मूठभर तांदूळ आणावयास सांगतात.

त्यातील एक तांदळाचा दाणा जितका विभागला जाऊ शकतो, तितके त्याचे विभाजन करण्यास सांगतात. पुढे 'परमाणू' बदल स्पष्टीकरण देताना ते सांगतात की तांदूळ एका मर्यादपर्यंतच तोडला जाऊ शकतो, त्या विभाजनानंतर जो सूक्ष्म कण राहतो, तो म्हणजे परमाणू अशा प्रकारे, तांदळाच्या उदाहरणाद्वारे अर्णवचे वडील त्याला परमाणूबद्दल योग्य ते ज्ञान देतात.

4. विरुद्धार्थकशब्दान् मञ्जूषातः अन्विष्य लिखत ।

सत्यम्, अन्तिमः, अनित्यः, लघुः, सूक्ष्मः, (आद्यः, गुरुः, नित्यः, असत्यम्, स्थूलः)

प्रश्न 1.

विरुद्धार्थकशब्दान् मञ्जूषातः अन्विष्य लिखत ।

सत्यम्, अन्तिमः, अनित्यः, लघुः, सूक्ष्मः, (आद्यः, गुरुः, नित्यः, असत्यम्, स्थूलः)

उत्तरम् :

- सत्यम् × असत्यम्, अनृतम्।
- अन्तिमः × आद्यः।
- अनित्यः × नित्यः।
- लघुः × बृहत्, स्थूलः।
- सूक्ष्मः × स्थूलः।

5. उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत ।

प्रश्न 1.

अ. एतद् विश्वं ..... निर्मितम् । (तण्डुलैः/अणुभिः)

आ. .... द्रव्यस्य मूलकारणम् । (परमाणुः/विज्ञानं) ।

इ. रजसः ..... भागः परमाणुः । (षष्ठतमः/शततमः)

उत्तरम् :

अ. अणुभिः

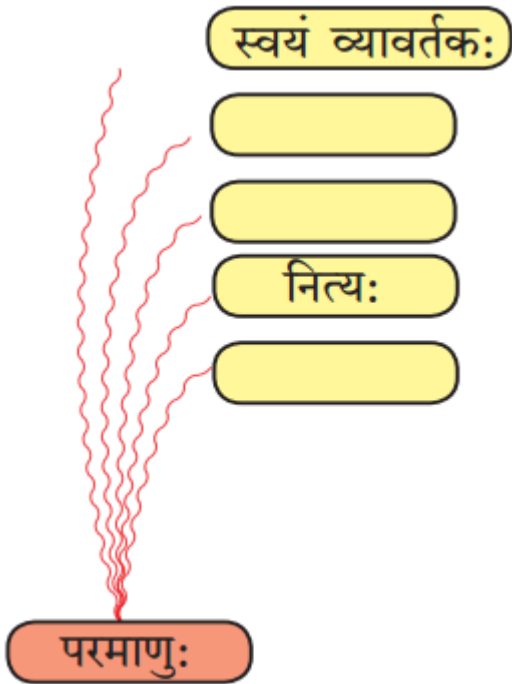
आ. परमाणुः

इ. षष्ठतम

6. जालरेखाचित्रं पूरयत

प्रश्न 1.

जालरेखाचित्रं पूरयत

उत्तरम् :

